

Czuje się bardzo samodzielny i nieomylny.

Coraz sprawniej wchodzi po schodach, stawiając stopy naprzemiennie, często bez używania poręczy.

Nie potrafi oddzielić fantazji od rzeczywistości

Ma wyraźne poczucie „ja”, co wyraża poprzez bunt, upór, chęć dominowania i rywalizację, a nawet agresję.

Potrafi skakać i stać na jednej nodze (ok. 15 sekund).

Wspina się na drabinki i umie sam huśtać się na huśtawce.

Podczas zabawy odwzorowuje zaobserwowane zachowania dorosłych.

Składa obrazki pocięte na 3–6 elementów.

Potrafi samodzielnie korzystać z toalety.

Prawidłowo posługuje się

Posiada zdolność skupienia uwagi na ok. 20 minut.

Zaczyna rozumieć następstwo czasu i stosuje sekwencje pojęć z tym związanych

Potrafi rzucać piłką do celu i chwycić ją w locie.

Układa puzzle do 10 elementów i ustawia wieżę z 8 klocków.

Określa położenie przedmiotów w stosunku do własnego ciała, którego poszczególne części wyodrębnia i potrafi nazwać.

Lepi z masy plastycznej wytwory składające się z kilku części.

Zna ok. półtora tysiąca słów.

Potrafi dostrzegać rymy.

Bawi się w grupach 2–5-osobowych przez dłuższy czas.

Często przeciwstawia się poleceniom, które do tej pory wykonywał bez oporów.

Intensywnie przeżywa kłopotliwe, niekomfortowe sytuacje, z których nie umie znaleźć wyjścia.

Język i mowa

W zakresie artykulacji 4-latek powinien wypowiadać wszystkie samogłoski oraz spółgłoski: /t/, /d/, /n/, /l/, /k/, /g/, /f/, /w/, głoski szeregu ciszącego, czyli /ś/, /ź/, /ć/, /dź/, i szeregu syczącego, czyli /s/, /z/, /c/, /dz/. Może też próbować prawidłowo wypowiadać głoski szeregu szumiącego: /sz/, /ż/, /cz/, /dż/, jednakże często zastępuje je głoskami szeregu syczącego, co potocznie jest określane jako seplenienie i na tym etapie rozwoju uznawane za normę. Podobnie oceniana jest zamiana głoski /r/ na /l/.

W tym wieku dynamicznie rozwijają się funkcje językowe i mowa, szczególnie aspekt leksykalno-semantyczny języka (zasób słownika, rozumienie wypowiedzi słownych) oraz aspekt morfologiczno-syntaktyczny (budowanie zdań, wypowiedzi słownych, z zachowaniem prawidłowych form gramatycznych). Wypowiedzi dziecka stają się bogatsze i ciekawsze. Powoli zanikają zjawiska charakterystyczne dla swoistej mowy dziecięcej, takie jak tworzenie sztucznych słów z połączenia dwóch wyrazów o podobnym znaczeniu. Dziecko w wieku 4 lat rozumie i mówi coraz więcej. Zna ok. półtora tysiąca słów. Wypowiada się w miarę płynnie, spontanicznie i zadaje coraz więcej pytań typu: *kiedy?*, *dlaczego?*. Buduje zdania złożone, chociaż w czasie swobodnych wypowiedzi najczęściej posługuje się prostymi wypowiedziami. Używa coraz większej liczby rzeczowników (nazwy pojazdów, zawodów, zwierząt, roślin itp.), przymiotników i przyimków (określenia wielkości i położenia w przestrzeni). Ma jeszcze problem z używaniem zaimków. Jest to czas wielu neologizmów, czyli tworzenia przez dziecko własnych słów. Wypowiedzi i mowa 4-latka mają charakter sytuacyjny i emocjonalny – zazwyczaj wyrażają uczucia i opis przeżyć związanych z daną sytuacją. Znaczenie komunikatów staje się bardziej czytelne po uwzględnieniu kontekstu i sygnałów niewerbalnych. Poza rozbudowywaniem słownika biernego i czynnego o określenia przedmiotów, osób i konkretnych zjawisk dziecko na tym etapie rozwoju przyswaja wyrazy o bardziej abstrakcyjnym znaczeniu, przy czym niejednokrotnie niezupełnie je rozumie i niewłaściwie ich używa. Zasób słów 4-latka zależy od sposobu wypowiadania się i

komunikowania słownego osób z jego otoczenia. W rozwoju dzieci powinny być zachęcane do definiowania pojęć (*Co to jest?*, *Do czego służy?*), opisywania przedmiotów i zjawisk (np. *wiosenne porządki*), budowania wypowiedzi w celu opisu spostrzeganych obiektów, ilustracji, wzorów, które będą zapamiętywane i odtwarzane, a także określania osobistych preferencji, potrzeb i stanów. W tym wieku zaznacza się wyraźny postęp w rozwoju aspektu fonologicznego funkcji językowych. Postępujący od urodzenia rozwój słuchu fonemowego daje o sobie znać precyzyjnym spostrzeganiem, różnicowaniem głosek, co przejawia się umiejętnością porównywania tzw. paronimów, czyli par wyrazów różniących się jedną głoską, np. *kra – gra* i *kra – pra*, a nawet jedną cechą dystynktywną, która różnicuje głoski, np. *kra – gra* (głoski /k/ i /g/ różnią się dźwięcznością). Wyrazem postępów w rozwoju umiejętności fonologicznych jest to, że dziecko potrafi dostrzegać rymy (*domek – Tomek*) ze względu na identyczne brzmienie końcowej części porównywanych słów. W tym wieku dziecko spostrzega podobieństwo między wyrazami, lecz jeszcze nie wie, dlaczego są one podobne. Zjawisko to nazywa się świadomością fonologiczną na poziomie epijęzykowym. Gdy dziecko jest świadome budowy słów i dokonuje na nich operacji analizy i syntezy, mówimy o świadomości na wyższym poziomie – metajęzykowym. Świadomość ta kształtuje się wolniej, powinna osiągnąć dobry poziom przed rozpoczęciem nauki w szkole. Niemniej rozpoznawanie rymów i ich tworzenie to ważne osiągnięcie, które jest rezultatem zabaw / ćwiczeń językowych, m.in. proponowanych przez dorosłych. Inne zabawy / ćwiczenia tego typu to rozpoznawanie i podawanie przykładów aliteracji, czyli par słów, które zaczynają się tą samą głoską lub grupą głosek (np. *krowa – krawat*).

Wzrastająca świadomość językowa i intelektualna powoduje, że dziecko 4-letnie potrafi już dość sprawnie nazywać swoje potrzeby oraz prezentować podjęte decyzje czy własne wybory. Najczęściej werbalizacja dotyczy tego, co dzieje się tu i teraz lub wydarzyło się w nieodległej przeszłości. Z czasem 4-latek coraz częściej opisuje to, co chciałby uzyskać w przyszłości. Umiejętności językowe 4-latka: zdolność werbalizowania i formułowania coraz bardziej złożonych pojęć, w tym własnych potrzeb, uczuć i opinii, są płaszczyzną, na której dziecko zdobywa poczucie własnych kompetencji. Jednocześnie dzięki

nim zaczyna uświadamiać sobie własne ograniczenia. Powstaje zatem konflikt pomiędzy poczuciem zależności od otoczenia a ekscytującym pragnieniem samodzielności i kontrolowania otoczenia.

Człowiek 4-letni to świadoma siebie jednostka, w znacznym stopniu samodzielna w zakresie samoobsługi i funkcjonowania psychicznego. Jest sprawny ruchowo, kreatywny i pełen zapału do tworzenia, dlatego chętnie podejmuje nowe wyzwania. Nieustannie trenuje wiele umiejętności i poszerza zasób doświadczeń. Dzięki temu ogólny rozwój w 4. roku życia jest **niezwykle dynamiczny**.

4-latek zdaje sobie sprawę z wpływu, jaki wywiera na innych i rzeczywistość, co daje mu satysfakcję, buduje poczucie sprawstwa i własnej wartości. Jednocześnie zaczyna się już przekonywać, że nie na wszystko ma wpływ. **To budzi frustrację, napięcie i złość, dlatego wiek 4 lat to czas trudny i dla malucha, i dla jego opiekunów – zarówno w domu, jak i w przedszkolu.**

Autorki: **prof. Marta Bogdanowicz, Emilia Link-Dratkowska**